

Gazi Üniversitesi  
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli  
Araştırma Merkezi

**I. Türk Kültürü ve  
Hacı Bektaş Veli  
Sempozyumu Bildirileri**  
(22 - 24 Ekim - 1998)

ANKARA - 1999

## NASREDDİN HOCA FIKRALARI İLE BEKTAŞİ FIKRALARI ARASINDAKİ BAĞLAR

Nail TAN

HAGEM Emekli Genel Müdürü

Türk Anonim Halk Edebiyatı'nın zengin dallarından fıkralar içinde Nasreddin Hoca ve Bektaşî tiplerine ait olanlar arasında oldukça yakın bir ilişki bulunmaktadır. Oysa ki; Bektaşî tipine bağlı fıkralar Alevî-Bektaşî toplumunun mizah anlayışını yansıtırken, Şükrü Kurgan, Dr. Mehmet Tuğrul, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Prof. Dr. Abdurrahman Güzel, Prof. Dr. Fikret Türkmen, Prof. Dr. Dursun Yıldırım, Doç. DR. Esmâ Şimşek Dr. Mehmet Önder ve Yrd. Doç. Dr. İsmet Çetin gibi bilim adamlarına göre de Nasreddin Hoca Sünnî Müslümanların mizah tipidir. Rahmetli Şükrü Kurgan'ın ileri sürdüğü ve adı geçen halkbilimciler tarafından da benimsenen görüşe göre, içinde içki, sarhoşluk, çapkınlık, müstehcenlik, dinsel inanışları eleştiri niteliğinin de motifler bulunan fıkralar, Nasreddin Hoca fıkrası kabul edilmemektedir (KURGAN, 1986).

Biz olayı, biz bir edebiyat tarihçisi veya bir eğitimci-

limci yaklaşımıyla değil, bir halkbilimi bakış açısıyla ele almak istiyoruz. Halkımızın Nasreddin hoca ve Bektaşî tiplerine yakıştırdığı, sözlü gelenekten yazıya geçirilerek yazmalarda ve kitaplarda yer almış fıkralara göz attığımızda birbirinin aynı pekçok fikrayla motif çeşitlemelerine rastladığımız gibi, bazı fıkralarda Hoca'yla Bektaşî'nin karşı karşıya getirildiğini de görmekteyiz. Bu ilişkiyi daha belirgin olarak gösterebilmek amacıyla iki tipin fıkraları arasındaki bağları dört bölümde inceleyeceğiz:

### I. Ortak fıkralar

### II. Birbirinin çeşitlenmesi durumundaki ortak fıkralar

### III. Bektaşî çeşnisi taşıyan N.Hoca fıkraları

### IV. N. Hoca ve Bektaşî tipini karşı karşıya getiren fıkralar

**I. Ortak Fıkraları:** İncelediğimiz 600'e yakın Nasreddin Hoca 550'ye yakın Bektaşî fıkrası içinde aynı hareket ve söz komiğiyle oluşturulmuş, hemen hemen birbirinin aynısı ortak fıkralar şunlardır:

1. Heybeyi Kesip Torba Yapacaktım. (Boratav/394, Gölpinarlı/82, Yıldırım/323)
2. Sözümden Dönmiyorum. (Gölpinarlı/247, Tokmakçoğlu/124, Yıldırım/324)
3. İşığı Gören Dışarı Fırılıyor. (Boratav/275, Gölpinarlı/119, Yıldırım/194)
4. Ya Secdeye Kapanıverirse? (Boratav/585, Gölpinarlı/36, Yıldırım/83)
5. Eşekle İneği Ayırt Edemedin. (Tokmakçoğlu/93, Gölpinarlı/45, Yıldırım/17, Alptekin/27)
6. Biri de Çıkıp Namazı Yese. (Boratav/54, Yıldırım/119, Alptekin/129)
7. Boş Yere Kazıklayıp Tıkamamışlar. (Boratav/247, Gölpinarlı/187, Alptekin/502)
8. Tanrı'nın Evi İşte Burası. (Boratav/336, Gölpinarlı/172, Yıldırım/189, Alptekin/525)
9. Zayıflayacak Tazı. Sizin Kapınızda Kısa Zamanda

Zayıflar. (Boratav/468, Gölpinarlı/152, Yıldırım/69)

Bu fıkra İncili Çavaşı tipi için de anlatılır.

10. Kabahat Tarlayı Gösterende. (Koz/106, Yıldırım/5, Alptekin/11)
11. Hep Onun Dediği Oluyor. (Boratav/396, Yıldırım/1, Alptekin/6)
12. Mübarek Sünneti de mi Terk Edeydim? (Boratav/308, Gölpinarlı/28, Yıldırım/142, Alptekin/151)
13. Cübbe Giydirilerek Cezalandırılan Tilki (Boratav/567, Gölpinarlı/173, Yıldırım/39, Alptekin/61)
14. Ağa/Bey Sözü'nün Eridir. (Boratav/478, Gölpinarlı/158, Alptekin/366)
15. Bir Kere Âşık Olacaktın/Aşk Yapacaktım. Amma. (Gölpinarlı/293, Tokmaçoğlu/58, Yıldırım/371, Alptekin/309)
16. Evlilik Nedir? (Tokmaçoğlu/31, Yıldırım/192, Alptekin/271)
17. Giysilerime Dönerek Abdest Alırdım. (Boratav/515, Gölpinarlı/25, Alptekin/459)
18. Ben İstedim Eşek, Sen Gönderdin Binecek. (Boratav/481, Gölpinarlı/32, Alptekin/23)
19. Kim Bilir Gökyüzünde Ne Haldır Kaşırır? (Boratav/209, Yıldırım/190, Alptekin/323)
20. Ne Diye Çırayı/Çakmağı Yakıp Beni Arıyorsun? (Boratav/161, Yıldırım/24, Alptekin/14)
21. Ceviz Yerine Karpuz/Kabak Olsaydı. (Boratav/272, Tokmaçoğlu/320, Alptekin/43)

## II. Birbirinin Çeşitlemesi Durumundaki Ortak Motifli Fıkralar:

1. Dağ Yürümese Abdal Yürür. (Boratav/456, Gölpinarlı/30)  
Evliya Gönül Kibir Olmaz. (Yıldırım/71, Alptekin/86)
2. Allah Taksimi mi Kul Taksimi mi? (Boratav/90, Tokmaçoğlu/307)

Allah Taksimi Böyledir. Çocuklar da Yapıpını Beğenmedi. (Yıldırım/71, Alptekin/86)

3. Zaten Namazı Abdestsiz Kıldırılmışım. (Boratav/148, Yalçın/114)  
Zaten Yarım Abdestle Kıldırılmışım. (Alptekin/108)
4. Ya Saymasını Bilmiyorsun Ya da Sopa Yememişsin. (Boratav/483)  
ya Hiç Sopa Yememiş, Ya da Saymasını Bilmiyor. (Yıldırım/263, Alptekin/249).
5. İşte Kayıp Eşeğin Budur. (Koz/s.106)  
Eşeği Çakarmaya Ne Gerek Var? (Alptekin/486)
6. Adınızı Yazmışsınız. (Yalçın/91)  
Kartvizitinizi Bırakmışsınız. (Yıldırım/322, Alptekin/368)
7. Buyrun Cenaze Namazına. (Boratav/559, Gölpinarlı/230)  
Buyrun Cenaze Namazına. Gassala Zahmet Olmasın. (Yıldırım/114, 248, Alptekin/207-230)
8. Emekçiye Ver. (Boratav/524)  
Fıncıdan Al Bakkala Ver. (Yıldırım/8, Alptekin/46)
9. Benimki 40 Gün Sonra Tutacak. (Boratav/577)  
Benimkinin Sırası Sonra Gelecektir. (Yıldırım/78, Alptekin/88)
10. Bir Kaz Da O Kapsaydı. (Boratav/38)  
Bir Tavuk Da O Kapsaydı. (Alptekin/496)
11. Yoksa Sana Mescid tükürmeyi Öğretirdim. (Boratav/138)  
Camiye Tükürmek Nasılmış Gösterirdim. (Yıldırım/179, Alptekin/134)
12. Dah De Bakalım Bu Eşek Nereye Gidecek? (Kurgan/s.83)  
Rahmetli Kurgan, bu fıkra için "Hoca'nın olamaz" diye de ekliyor. Şu Danaya Bir Dah Desene. (Alptekin/402)
13. Kimin İçinin Yandığını Allah Bilir. (Boratav/441, Gölpinarlı/145)

- Kimin Yüreğinin Yandığını Allah Bilir. (Yıldırım/152, Alptekin/156)
14. Dualanmın Aksı Kabul Oluyor. (Boratav/296)  
Allah Dediklerimin Tersini Yapıyordu. (Yıldırım/4, Alptekin/12)
15. Allah'ın Kulu (Boratav/240)  
Mehmet Ali Paşa'nın Kulu (Yıldırım/23, Alptekin/28)
16. Hırsızda Hiç Kabahat yok mu? (Gölpınarlı/179)  
Çukuru Kazanda Hiç Kabahat Yok mu? (Yıldırım/302, Alptekin/349)

### III. Bektaşî Çeşnisi Taşıyan Nasreddin Hoca Fıkraları:

İçinde içki, sarhoşluğa yer veren, İslâmiyet'in temel kurallarına kayıtsız kalan, Bektaşî fıkralarında olduğu gibi Allah'la senli-benli konuşmalar bulunan Nasreddin Hoca fıkralarını bu grupta toplamaktayız. Bu tür fıkralardan belirlediklerimiz şunlardır:

1. Şarap İçmiyorum Yiyorum. (Duman/s.165)
2. Namaza Ne Heves Ettim Ne O Bana Nasip Oldu. (Boratav/338)
3. Pek Dalsız Budaksız Bir Ağaca çıkmışsın. (Gölpınarlı/35, Boratav/568)
4. Tanrı Kime Zenginliği Veriyorsa Ben de Fitremi, Sadakamı Ona Veriyorum. (Karaahmetoğlu/s. 185)
5. Sizin Boğazladığınız Tavuk temizdir de Tanrı'nın Öldürdüğü Mundar mıdır? (Boratav/154)
6. Ya Mescide Gel, Ya da Şehirden Git. (Boratav/124)
7. Minbere Çıkıp Ürüyün Köpek (Boratav/48)
8. keseyi Gösterin Sudan Çıkar. (Boratav/49)
9. Tanrı Gökleri 1001 direkli Yaratacağına Bana Günde Bir Öğün Yemek Verseydi Ya. (Gölpınarlı/47, Tokmakçoğlu/202)
10. ben Tanrı'nın Kardeşiyim. (Boratav/44)
11. Sabah Namazını Çok Kıldım ki Tanrı'yı Borçlandırayım. (Boratav/191)
12. Bu Gece Çıplak Yattığın Halde Yine de Akçamı Gönderdin Tanrım. (Boratav/172)

13. Yaş Kuyudur, Güne Karşı Kurutuyorlar. (Boratav/166, Gölpınarlı/128)
14. Yeri Değildir. (Boratav/211)
15. Ötiyü Bizim Eve Götürüyorlar Galiba. (Boratav/263, Tokmakçoğlu/347)
16. Niçin Camiye Gelmezsin? (Boratav/297)
17. Sol Ayağıma Abdest Suyu Yetişmedi, Namazda Bile Olmasın. (Boratav/358, Gölpınarlı/7)
18. Al Elim, (Boratav/155)
19. Bayat Ölünün Namazı Böyle Olur. (Boratav/174)
20. Cehennemden Dibinden Gelirim. (Boratav/183)
21. Tanrım Aç Evde misin? (Boratav/201)
22. Biz Akşamdan Dahı Hürmet Umanz. (Boratav/305)
23. Âyetlerden Hangi Âyeti Seversin? (Boratav/314)
24. Niçin Namaz Kılmam? (Boratav/315)
25. Keçiye Kurban Ettim Oldu. (Boratav/333)
26. Haşhaş Beni Etkilemedi. (Boratav/463)
27. Hey Yarabbi, Bir Gece Soğuğa Dayanamadım. (BN III Yazması:79)
28. Madem Babamış, Oğlunu Niçin Borçlandırıyor? (Önder/s. 266)
29. Nefesine Biraz Katran Ekle, (Gölpınarlı/18)
30. Akşehir'de Ayn Tekerlek Gibi Büyüğü Görülür de Kimse Başını Çevrip Bakmaz. (Tokmakçoğlu/133)
31. İki Baş Soğanımı Aldım Diye Niye Kızıyorsun? (Tokmakçoğlu/199)
32. Servet, Para Su Gibidir, Alçak Yerlerde Toplanır. (Yalçın/47)

### IV. Nasreddin Hoca ile Bektaşî Tipini Karşı Karşıya Getiren Fıkralar:

Bu tür fıkraların hemen hemen tamamı, yakın dönemde üretilmiştir ve politik fikra türündendir. Örnek olarak verdiğimiz birinci fıkra, çok bilinen bir politik fikranın Hacı Bektaşî'ye yakıştırılmış şeklidir. Örnekler:

1. Siyasetçinin "Tutturması, Tutunması, Tutması". (Hürriyet Gazetesi; 06/05/1979, Tan/10)
2. Dünyanın Sonu Geldiğinde Yalnız İkimiz Ayakta Kalacağız. (Hürriyet Gazetesi; 26/02/1979, Tan/11)
3. Halk Başbakana Değil Teybi İdare Edenin Çırpınışlarına Gülüyor. (Sabah Gazetesi; 26/02/1990)

### Değerlendirme :

Nasreddin Hoca ve Bektaşî fıkraları arasındaki bağlar sayıca değerlendirildiğinde 21 fıkranın ortak, 16 fıkranın birbirinin çeşitlemesi, 32 Nasreddin Hoca fıkrasının Bektaşî fıkrası çeşni taşıdığı, 3 fıkrada da Hoca ile Bektaşî tipinin karşı karşıya getirilmiş olduğu görülmektedir. İki fıkra tipi arasındaki bu büyük ortaklığın, benzerliğinin sebepleri neerdir? Önce bilim adamlarının bu konudaki tespitlerine kısaca göz atalım.

Prof. Boratav, Nasreddin Hoca ile Bektaşî tipi arasındaki fıkra ortaklıklarına Bektaşî çeşnili Hoca fıkralarına değinir fakat sebepleri üzerinde durmaz. (BORATAV, 1996 Verdiği örnekler sekiz fıkra kadardır).

Prof. Sakaoglu, Nasreddin Hoca ile Bektaşî fıkraları arasındaki paralellikleri "Fıkra Tiplerinin Değişmesi" başlıklı makalesinde "Benzer Özellikler Taşıyan İki Tipin Yer Değiştirmesi" kategorisine sokarak inceler. (SAKAOĞLU, 1992, 1996). Dört fıkrayı da örnek olarak ele alır. Sebep olarak; sevilen fıkra tipinin diğerinin yerine konulmasını, ayrıca anlatanın hafıza zayıflığı dolayısıyla kimi zaman asıl tipi hatırlamayı diğerini onun yerine koymasını gösterir. Nasreddin Hoca fıkraları içinde sızmış diğer fıkra tiplerine ait fıkraların ayıklanması gerektiğini de belirtir.

Rahmetli Kurgan, halkın zamana ve ortama göre fıkralar üzerinde yaptığı müdahalelerin günümüzde düzeltilmesi gerektiği görüşüyle gerçek Nasreddin Hoca fıkralarının niteliklerini belirler (KURGAN, 1986). Bu niteliklerden bir bölümüne göre; içinde içki, sarhoşluk, çapkınlık, müstehcenlik, hırsızlık, dini inançlarla alay bulunan fıkralar Hoca'nın değildir.

Gölpınarlı, Nasreddin Hoca'ya yakışınarak anlatılan fıkraların bir bölümünün Bektaşî ve diğer tiplere bağlı

olarak da anlatıldığını kabul ederek halkın zamana ve zemine göre Hoca'yı sözcü olarak kullandığını belirtir (GÖLPINARLI, 1996). En eski Nasreddin hoca fıkralarının yer aldığı Saltuknâme'de hayatı anlatılan Sarı Saltuk Baba'nın Hacı Bektaş Veli Vilâyetnâmesi'nde Hacı Bektaşın halifesi olarak gösterildiğini de hatırlar. Ayrıca, Alevî-Bektaşîlerin çok saygı duydukları Hallac-ı Mansur, Nesimî ve Nasreddin Hoca'yı bir araya getiren halk söylencesini de tekrarlar (GÖLPINARLI, 1996-HINÇER, 1965).

Prof.Dr. Yıldırım, Bektaşî tipine bağlı fıkraların zaman zaman Nasreddin hoca ve Bekri Mustafa'ya bağlanmasının sebebini bu tipler arasında ortak tutum ve görüşlerin varlığını kabul ederek açıklar (YILDIRIM, 1976)

Prof. Türkmen, Nasreddin Hoca tipine ait gerçek fıkraların belirlenmesinde çeşitli metotların kullanılabileceğini ileri sürer ve 250 fıkrayı Fowler çizelgesine yerleştirir. Hoca'ya ait fıkraların ilk üç tür (mizah, nükte, hiciv) içinde aranması gerektiğini belirtir (TÜRKEN, 1990).

Dr. Çetin, sosyo-kültürel yapımızdan hareketle gerçek Nasreddin hoca fıkralarının uydurmalardan ayrılabileceğini ileri sürer (ÇETİN, 1997).

Dr. Kaçalın, Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesinde bulunan üç Nasreddin Hoca yazmasını tanıtırken yazmalarındaki fıkralardan Bektaşî tipine de bağlananları Prof. Yıldırım'ın Bektaşî fıkraları konusundaki doktora tezine dayanarak gösterir (KAÇALIN, 1996). Ortak fıkra olarak gösterdiği 6 fıkradan "Cafer'in Anası Beden Üç Talak Boş Olsun" (Yıldırım/104), "Karnı büyüektir Bir Oğlancığı vAr mı ki?" (Yıldırım/323), "Bu Evde Ya Cuma Gecesi Dursun Ya Ben" (Yıldırım/194) şeklinde gösterilen paralelliklerin Prof. Yıldırım'ın numarası belirtilen fıkralarıyla hiçbir benzerlik taşımadığı görülmektedir. İhtimal dipnotu numaralarında bir karışıklık oldu.

Doç. Dr. Oğuz ise Nasreddin hoca fıkralarının bir edebi metin sayılmayacağını, fıkraların zamana-ortama göre değişmesinin doğal bir halkbilimi olayı olduğunu belirtir ve fıkraların tamamının hiçbir ayıklamaya tabi tutulmadan incelenmesi gerektiğini işaret eder (OĞUZ, 1997).

## Sonuç::

Nasreddin Hoca tipi, bütün Türk dünyasının ortak mizah tipidir. Hiç şüphesiz ki Bulgaristan, Azerbaycan, Kazakistan, Türmenistan, Doğu Türkistan, Moldavya v.b. Türk yayılma alanındaki toplulukların Nasreddin hoca'sıyla Türkiye'deki Türklerin Nasreddin hoca'sı arasında farklar bulunacaktır. Söz gelişi; Bulgaristan Türkleri Kurmaz Peter ile Hoca'yı karşı karşıya getirip rakı içirtmişlerdir (ACAROĞLU, 1996).

Nasreddin Hoca tipi, Türkiye'de de birleştirici bir mazihi kişiliktir. Bektaşî, Bekri Mustafa, İncili Çavuş, Karadenizli, Karatepli, Terekeme gibi yaygın tiplerle mahalli fıkra tiplerinin tamamını kucaklar. Hepsinden motifler alır. Zümre tipleri, mahalli fıkra kahramanları Nasreddin Hoca vasıtasıyla önce millileşir, sonra da evrenselleşir. Diğer yandan; zümre tipleri ve mahalli fıkra kahramanları da, halk Hoca'yı çok sevdiğinden onun fıkralarından motifler alır. Bu karşılıklı alışveriş sözlü edebiyatın temel özelliklerinden biridir. En çok da fıkralarda görülür. Bu sebeple, Nasreddin Hoca ve Bektaşî fıkraları arasında yukarıda belirtilen bağlar ortaya çıkmıştır. Hafıza zayıflaması gibi doğal, kitabındaki fıkra sayısını artırmak gibi kötü niyetli müdahalelerin varlığını da inkâr edecek değiliz. Ancak, ana sebep budur.

Günümüzde hâlâ Nasreddin Hoca fıkraları üretilmekte veya var olanlar Hoca'ya bağlanmaktadır. Halkımız, en çok sevdiği mizah tiplerinden Hoca ve Bektaşî'yi karşı karşıya getirip konuşturmasını da bilmıştır. Tıpkı, yüzyıllar önce Timur'la Hoca'yı bir araya getirdiği gibi. Günümüzde Çin'de sık sık okunduğu gibi, Hoca aramızda yaşacak, sosyal bozuklukları eleştirecek, politikacıların kulaklarını çekmekten geri kalmayacaktır. Bu arada, edebiyat tarihçileri gerçek Nasreddin Hoca fıkralarını diğerlerinden ayırma çabalarını sürdürceklerdir. Eğitim bilimciler, çocuk edebiyatçıları çocuklara, gençlere sunacakları fıkralarda elbette daha seçici olacaklardır.

## KAYNAKLAR

- 1 Acaroğlu, Türker; 1996 Nasreddin Hoca ve Kurmaz Peter Üzerine Kapsamlı bir Araştırma, Nasreddin Hoca'ya Ar-

mağan, Hzl. M. Sabri Koz, Şefik Mat., İst., s. 35 "Oğlak/Armağan Kitaplar"

- 2 Alptekin, Balrı; 1997 Bütün Yönleriyle Bektaşî Fıkra ve Nükteleri, EM Ofset, Ank., 364 s. "Ayyıldız Yayınları: 29" (Kitapta 546 fıkra bulunmaktadır.)
  - 3 Poratav, Pertev Naili; 1996 Nasreddin Hoca, Kurtuluş Mat., Ank., 292 s. "Edebiyatçılar derneği Yayını (kitapta 594 fıkra bulunmaktadır.)
  - 4 Bozyiğit, Ali Esat; 1987 Nasreddin Hoca bibliyografyası Üzerine bir Deneme, Başbakanlık Bsm., Ank., 124 s. "KB MİFAD Yayınları: 79"
  - 5 Çetin, İsmet; 1997 Nasreddin Hoca ve Yaşadığı Çevre, N.Hoca Sempozyumu Bildirileri, b.bsm./, ank., ss.6-9 "KB HAGEM yayınları:258"
  - 6 Duman, Mustafa; 1988 Almanca'da Nasreddin hoca, Türk Folkloru Belleten 1987/1-2 Erenler Mat, İst., s. 165
  - 7 Gölpinarlı, Abdülbaki; 1996 Anka Ofset, İst., 149 s. "Remzi Kitabevi" (Kitapta 295 fıkra bulunmaktadır.)
  - 8 Güzel, Abdurrahman; 1990 Tasavvufi Halk Edebiyatı ve Nasreddin Hoca, I. Milletlerarası N. hoca Sempozyumu Bildirileri, A.Ü. Bsm., Ank., ss. 105-122 "KB HAKAD Yayınları: 131"
  - 9 Hınçer, İhsan; 1965 N. Hoca, H. Mansur, Nesimi, TFA, 192, 7/1965, ss.3805-6
  - 10 Kaçalın, Mustafa S.; 1996 Üç Nasreddin Hoca Yazması, Nasreddin Hoca'ya Armağan, Hzl. M. Sabri Koz, Şefik Mat., İst., ss. 143-165.
  - 11 Karaahmetoğlu, İsmail; 1996 Nasrettin Hoca, Ümit Yayıncılık, Ank., 189 s.
  - 12 Koz, M. Sabri; 1996 Bir Karamanlıca N. Hoca Kitabı, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Nasreddin Hoca Sektasyonu Bildirileri, Kılıçsarı Mat., Ank., ss. 106-7 "KB HAGEM yayınları: 234"
  - 13 Kurgan, Şükrü; 1986 Nasrettin Hoca, Afşaroğlu Mat., Ank., ss.82-83 "Kültür ve T.B.Yayınları: 695
  - 14 Oğuz, M. Öcal; 1997 Nasreddin Hoca İki Yaklaşım, Bir Problem, Uluslararası N. Hoca Bilgi Şöleni Bildirileri, Gün Ofset, Ank., ss. 73-74 "AKM Yayınları:146"
  - 15 Önder, Mehmet; 1996 Nasreddin Hoca Gerçeği, Nasreddin Hoca'ya Armağan, Hzl. M. Sabri Koz, Şefik Mat., İst., ss.261-270 "Oğlak/Armağan Kitaplar"
  - 16 Sakaoğlu, Saim; 1992 Fıkra Tiplerinin Değişmesi, Türk Fıkraları ve N. Hoca, S. U. Bsm., Konya, ss. 13-26 "Selçuk Ü. Yayınları: 102"
- 1996 N. Hoca Fıkralarında Açık Saçıklık, N.Hoca'ya Armağan, Hzl. M. Sabri Koz, Şefik Mat., İst., ss. 301-310 "Oğlak/Armağan Kitaplar"

- 17 Şimşek, Esmâ; 1996 Nasreddin Hoca Fıkraları ile Masalların Birbirine Tesiri, H. Hoca'ya Armağan, Şefik Mat., İst., ss.311-322 \*Oğlak/Armağan Kitaplar\*
- 18 Tan, Nail; 1990 Günümüzde Yaratılan N. Hoca Fıkraları, I. Milletlerarası N. Hoca Sempozyumu Bildirileri, A.Ü. Bsm., Ank., ss.331-341 \*KB HAKAD Yayınları: 131\*
- 19 Tokmakçoğlu, Erdoğan; 1971 Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca, Fono Mat., İst., 302 s. (Kitapta 350 fıkra bulunmaktadır.)
- 20 Tuğrul, Mehmet; 1982 Letâif-i Hâvâce Nasreddin, Türk Folkloru Araştırmaları 1981/2, A.Ü. Bsm., Ank., ss.125-131 \*KB MIFAD Yayınları\*
- 1996 Nasreddin Hoca Soruşturması II, Nasreddin Hoca (H.İ.İ.Karahmetoğlu), Ümit Yayıncılık, Ank. 1996, ss.40-44.
- 21 Türkmen, Fikret; 1990 N. Hoca Fıkralarındaki Söz ve Hareket Komiği, Hoca'ya Ait Fıkralarında Ayırt Edilmesi İçin Bir Metot Denemesi, I. Milletlerarası N. Hoca Sempozyumu Bildirileri, A.Ü. Bsm., ank., ss. 361-371 \*KB HAKAD Yayınları:131\*
- 22 Yalçın, Soner- Emet, Erkin; 1995 Nasreddin Hoca, TTK Bsm., Ank., 159 s. \*Kültür B. Yayınları: 1746\* (Kitapta Uygur N. Hocasına ait 120 fıkra bulunmaktadır.)
- 23 Yıldırım, Dursun; 1976 Türk Edebiyatında Bektaşî Tipine Bağlı Fıkralar, DSİ Mat., Ank., 247 s. \*KB MIFAD Yayınları:18\* (Kitapta 389 fıkra bulunmaktadır.)